

Universal Declaration of Human Rights - Nzema

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the UDHR in Unicode project, <http://www.unicode.org/udhr>.

EWIADEAMRA NOLOBOLÉ MƆƆ FALÉ SONLA NWO ADENLENYIANLÉ NE MƆ LA ANWO

MOLEBEBE

Ʋw meke ala mƆƆ Maanle Maanle mƆƆ Ʋw Eku ye anu la gyinlabelé nee pɛpɛzɛlɛ nee anwoadenlenyianlé a fa atianwolilɛ, pɛpɛlilɛ nee anzondwolɛ ba ewiade anu la,

Ʋw meke ala mƆƆ menli embu sonla nwo adenlenyianlé ne mƆ bie amaa ɔlua zo nyɛlɛ mgbane mgbane dɔɔɔwɔ ɛsisi ɛmaa menli adwenle ɛzɛkyɛ, nee ewiade ne mƆ ɛlɛba mƆƆ sonla biala banyia adenle aha edweke biala mƆƆ ɔdaye ɔkulo, nee diedi biala mƆƆ ɔdaye ɔkulo kɛ ɔdie ɔdi na ɔnzulo la, ɛmaa bɛla ye ali kɛ, ɛhyɛ a le awienvolema anyelazo kpole kpale la,

Ʋw meke ala mƆƆ ɔhyia, saa bɛnɛhyɛ sonla bɛnɛmaa ɔnɛho ɔnɛtia ɛsisilɛ nee atisesebɛyɛlɛ, kɛ ɔwɔ kɛ mɛla bɔ sonla nwo adenlenyianlé ne mƆ anwo bane la,

Ʋw meke ala mƆƆ ɔhyia kɛ bɛmaa aɔɔnwolɛyɛlɛ Ʋw Maanle Maanle avinli kɛnyia anyuhɔlɛ la,

Ʋw meke ala mƆƆ Maamgbolɛ Koyɛlɛ ne anu amra ɛva bɛ diedi mƆƆ Ʋw sonla nwo adenlenyianlé ne mƆ, ye gyinlabelɛ nee ye dibilɛ nee mrenya nee mraalɛ adenlenyianlé pɛpɛ ne mƆ anu la ɛwula sonla nwo adenlenyianlé nwo mɛla ne mƆƆ bɛfɛlɛ ye "Kyata" (Charter) ne anu na bɛliɛ bɛdo nu kɛ bɛboa bɛamaa menli anyia anyuhɔlɛ nee tɛnlabelɛ kpale Ʋw atianwolilɛ ɔɔɔɔ nu la,

Ʋw meke ala mƆƆ Maanle Maanle mƆƆ Ʋw Maamgbolɛ Koyɛlɛ Eku ne anu nee Maamgbolɛ Koyɛlɛ ne ɛbo ɛwɔkɛ kɛ bɛmaa awiɛ biala anyɛ aɔɔ sonla nwo adenlenyianlé nee atianwolilɛ ne mƆ na bɛali zolɛ kpale la,

Ʋw meke ala mƆƆ adenlenyianlé nee atianwolilɛ ɛhyɛ mƆ anwo ndelebɛbo kpale hyia kpole kpale maa ɛwɔkɛbɔlɛ ne azolilɛ anzɛɛ munlililɛ ne la,

Ati, Kɛkala

MAAMGBOLÉ KOYÉLÉ AYIA NE

bɔ nolo kɛ

Ewiadeamra Nolobolɛ MƆƆ Falɛ Sonla Nwo Adenlenyianlé Nwo ɛhyɛ

le debiɛ ko mƆƆ yɛliɛ yɛdo nu yɛmaa awiɛ biala nee Maanle biala, amaa awiɛ biala nee Eku biala mƆƆ dahuu kɛva. Nolobolɛ ɛhyɛ kɛziɛ ye adwenle nu la abɔ mɔɔdenle alua ngilehilelɛ nee ndetɛlɛ zo yeamaa nidi ara adenlenyianlé nee atianwolilɛ ɛhyɛ mƆ anwo, na eza yealua ngzo ndenle zo, Maanle nee Maanle Maanle zo, yeaboa yeamaa menli mƆƆ Ʋw Maanle Maanle mƆƆ Ʋw Eku ne anu nee Maanle Maanle mƆƆ Eku ne sie bɛ la anu amra amuala alie ado nu kpale na bɛali zolɛ kpale.

Edwekɛkpɔkɛ 1

Menli muala di bɛ ti anwo na eza noko bɛsɛ Ʋw dibilɛ nee adenlenyianlé nu. Bɛlɛ ndwenlenwo nee adwenle, yɛmɔti ɔwɔ kɛ bɛkilɛ adiemayɛlɛ bɛmaa bɛ nwo ngoko.

Edwekɛkpɔkɛ 2

Sonla ko biala lɛ adenle nyia adenlenyianlé nee atianwolilɛ ne mƆ mƆƆ bɛva bɛwula Sonla Nwo Adenlenyianlé Nwo Nolobolɛ ɛhyɛ anu la amuala bie. Ɔnlɛ kɛ ngakyilɛ anzɛɛ ngilehilɛnu anzɛɛ nyeyɛnu biala mƆƆ falɛ menli ɛkpunli, menli ngakyilɛ, nrenya anzɛɛ

raale, anee, Nyamenlezonlenle, maanyele anzee adwenle bie, Maanle anzee menli abohilele, agyapadee, awole anzee gyinlabele gyene biala anwo la bie ba.

Eza nokoanke ke bekile ngakyile anze nyeyenu biala wo maanyele, melazolile nu, anze maanle zo gyinlabele nu wo maanle ne anze eleka mwa sonla ne de la anu. Saa maanle ne di w ti anwo o, saa maanle gyene a nea zo o, saa onli w ti anwo o, onle ke ngakyile anze ngilehilenu biala ba nu.

Εδωκεκρῶκε 3

ᏊᏈᏍ ᎭᎩ ᎠᎵᎩ ᎠᎵᎩ ᎠᎵᎩ, ᎠᎵᎩ ᎠᎵᎩ ᎠᎵᎩ ᎠᎵᎩ ᎠᎵᎩ.

Εδωκεκρῶκε 4

Ɔnle ke beye awie biala kanra. Ɔwo ke betua aanrayele nee aanra edonele wo adenle biala anu.

Εδωκεκρῶκε 5

Ꮚnle ke bekile awie biala nyane anzee beye ye atisesebe, amumuye anzee begua Ꮎ nyunlu aze anzee betwi Ꮎ nyunlu.

Εδωκεκρῶκε 6

Ƙε mεla se la, εleka biala mε awie biala lua la ɔwε ƙε benwu ƙε ɔɔaye ɔle sonla.

Εδωκεκρῶκε 7

Ke mela se la, menli kotsak se pepe kotsak nle ke ngakyile anzee ngilehilenu biala ba mela ne kotsak be nwo bane pepe la anu. Menli kotsak le adenle nyia be nwo banebole pepe kotsak ko tia ngilehilenu anzee nyeyenu kotsak tia Nolobole ehye nee debie biala kotsak maa zehae nyeyenu ne adenle la.

Εδωκεκρυψε 8

Sonla biala le adenle ke saa awie ye debie mako tia anwoadenlenyianle ne mako mako maamule nwo mela anze mela eba emaa ye la a, mako ke koto ne mako pepe die ye.

Εδωκεκρῶκε 9

Onle ke bekye sonla, befa sonla besie anzee beye sonla befi maanle ne anu wo meke мэчтеfonle mela anzee mela emmaa adenle la.

Εδωκεκρυψε 10

Wə awie biala adenlenyianle nee ye gyima ne mɔ anwo adwenlevalɛ nwo anzɛɛ saa beka kɛ awie biala ɛyɛ etane a ɔwɔ kɛ kɔkɔ mɔkɔ di ɔ ti anwo na ɔnli mɔkquazo la di ye edwɛkɛ wɔ baqua nu.

Εδωκεκρῶκε 11

1. Sonla biala ככ bekeha ke yeye etane ככ dci ke betwe כ nzo la le adenle ka ke anze edweke ne anwo bie kyese bedi ye edweke כ bagua nu ככto na ככto ne bua ye fɔle ke ככ mela se la. Wɔ ככto eke ne ככ ke anyia ninyene ככ fɔ ɔpepe dɔie כ nwo la kolaq.

2. Onle ke bebua sonla biala fole wo nyelee etane biala koma wo meke koma yele zohane nyelee ne la enee onle etane koma otia maanle anze maanle maanle mela la anwo. Anze onle ke betwe sonla ne anzo bema atela koma bepe bedo eke ne wo meke koma yele etane ne la.

Εδωκεκρῶκε 12

Onle ke menli fa be nloa wulowula awie feabo, ye abusua, ye sua nu edweke nu anzee onle ke bekenga ye ahelata anzee bebo ye anyiemgba beseke ye anyunlunyia. Sonla zehae le adenle maa mela ne pepe die ye anzee bo ɔ nwo bane wo zehae akpsemadi ebela ne mo anwo.

Edwekekpɔke 13

1. Sonla biala le adenle ɔfi eleka mo ɔde la ɔktenla eleka biala mo ɔkulo la.
2. Sonla biala le adenle ɔfi maanle biala anu nee ye maanle nu ɔko maanle gyene nu na ɔkola ɔsia ɔba ye maanle nu.

Edwekekpɔke 14

1. Sonla biala le adenle ke saa ɔlenwu amaneɛ wo ye maanle nu a ɔkola ɔnriandi ɔko maanle gyene nu ɔmaa beɛmaa ye eleka ɔtenla anzee bebo ɔ nwo bane.
2. Saa amaneɛ ne mo ahenle ne elenwu ye la envi anzee enlua maanyele ti anzee ye nyeele ne tia Maamgbale Koyele mela ne nee ye bodane ne mo a, yemo maanle gyene ne enle adenle ke ɔkelie ye azie anzee ɔkebo ɔ nwo bane.

Edwekekpɔke 15

1. Sonla biala le adenle ke ɔye ekulomani.
2. Onle ke bebo ekulomani biala ke ɔle eyevole la. Eza noko onle ke besi awie biala mo kpɔnde ke ɔkakyi ye ekulomaniyele la adenle wo meke mo mela emmaa adenle la.

Edwekekpɔke 16

1. Mrenya nee mraale mo bekedwu agyalehɔle la, saa bele duzu menli o, saa bevi duzu maanle nu o, anzee saa beko duzu asɔne o, bele adenle begya be nwo na bebo edane. Be mu nwio bele adenle pepe wo agyale nwo, wo be agyale nee be ewolehɔle nu.
2. ɔwo ke menli nwio ne die to nu kolaa na beagya be nwo.
3. Kunli nee ye nee be mra a le ekpunli mo bo sua ekyekyele bo anzee ekpunli mo tele ye menli ɔɔnwo a, yemoti ɔwo ke menli ekpunli ne nee maanle ne mo bewo nu la sinza be.

Edwekekpɔke 17

1. Sonla biala le adenle ke ɔnyia ɔ ti anwo agyapadeɛ, eza noko ɔle adenle ke ɔ nee awie mo bo nu nyia agyapadeɛ.
2. Onle ke awie biala hwele ye agyapadeɛ wo meke mo mela emmaa adenle la.

Edwekekpɔke 18

Sonla biala le adenle ke ɔdwenle adwenle biala na ɔsonle debie biala mo ɔkulo la, eza ɔle adenle ɔkakyi ye Nyamenlezonlenle ne anzee ye diedi ne nee fanwodi, yee akee noko ɔle ɔ nwo adenle ke ɔ ngome anzee ɔ nee menli wo bagua anzee fealera nu ɔkile ye asɔne anzee ye diedi ne wo ngilehilele, nyeele, ezonlenle nee boenleanle nu.

Edwekekpɔke 19

Sonla biala le adenle ke ɔdwenle na ɔka edweke mo ɔkulo la; eza ɔle ɔ nwo adenle ke ɔfa adwenle biala mo ngyegyeye biala enle nwo na ɔdua nolobɔle ndenle ne mo biala anu ɔkpɔnde, ɔtie na ɔka edweke ɔkile menli na ɔmaa be adwenle mo ngyegyeye biala enle nwo a.

Edwekekpɔke 20

1. Sonla biala le adenle ko ayia anzee eku mo anzondwole wo nu la bie.

2. Ɔnle ke behye sonla bɛmaa ɔkɔ eku nu.

Edwekɛkpɔkɛ 21

1. Sonla biala le adenle boa wɔ ye maanle ne ebule nu, ɔle adenle ɔtu ɔ nwo ɔsie eke ɔmaa betu ye ɔkɔ Melalile Ayia ne bie anzɛɛ ɔboa ɔmaa betu menli bɛkɔ Melalile Ayia ne.

2. Sonla biala le adenle nyia maanle gyimayele nwo nvasoe wɔ ye maanle ne anu.

3. Ezuavole ne ehulolɛdeɛ ne a le Arane tumi ne a, bɛkile bɛ ehulolɛdeɛ ehye wɔ meke biala nee nɔhale emadole mɔkɔ awie biala nyia adenle to ye deɛ wɔ feabo nu anzɛɛ wɔ ndenle biala anu mɔkɔ ngyegyeye biala enle nu la.

Edwekɛkpɔkɛ 22

Awie biala mɔkɔ wɔ menli ekpunli avinli la ɔkɔ ke maanle ne sinza ye eza ɔkɔ ke maanle ne dua ye mɔdenlebo nee maanle maanle moale zo, nee ke maanle ko biala ye maamule, agyapadeɛ, ezukoa, menli nee maandɛɛ gyinlabelɛ ne si de la azo maa sonla ko biala nyia ninyene mɔkɔ hyia ye anyunlunyia nee ye boeyele nwo la.

Edwekɛkpɔkɛ 23

1. Sonla biala le adenle ye gyima mɔkɔ okulo la, Akee noko ɔle adenle ke ɔnyia gyima ne anwo ahunlundwole. Eza noko ɔkɔ ke maanle ne boa maa awie biala nyia gyima mɔkɔ gyima ne envi ɔ sa a.

2. Sonla biala le adenle ke gyima mɔkɔ ɔkyɛ la ɔnyia nwole ahatuale ke mɔkɔ saa awie gyene a ye le gyima zɔhane a anrɛɛ ɔkenyia ye la.

3. Sonla biala mɔkɔ ye gyima la ɔkɔ ke nyia nwole ahatuale kpale mɔkɔ ɔkola ɔfa ɔnea ɔ ye nee ɔ mra amaa bɛ tenlabelɛ nu aye kpale a. Eza noko ɔkɔ ke ɔnyia ezinzale ne mɔkɔ maanle ne fa sinza menli la bie.

4. Sonla biala le adenle boa gyimayele Eku nu wɔ ye ehulolɛdeɛ ezinzale ti.

Edwekɛkpɔkɛ 24

Sonla biala le adenle ke ɔdie ye enwomenle bie na ɔdielie ɔ nye, na ɔnyia meke ezinra mɔkɔ ɔfa ɔye gyima na eza noko ɔnyia meke mɔkɔ saa ɔye gyima dedee a ɔfa ɔdie ye enwomenle bie na betua ye nwole kake la a.

Edwekɛkpɔkɛ 25

1. Sonla biala le adenle ke ɔ nee ɔ ye nee ɔ mra nyia tenlabelɛ kpale mɔkɔ fale bɛ ngoane, aleɛ, edanle, dabele nee ayileyele nee ninyene mɔkɔ hyia maa bɛ la anwo. Ɔkɔ ke benyia moale wɔ meke mɔkɔ benye gyima, anwonyane kebo bɛ, bengola gyima ye, kunli anzɛɛ ye le kewu, bɛkyɛ mgbanyinli anzɛɛ ɔlua ndenle bie azo bengola benne bɛ nwo la.

2. Ɔkɔ ke mreladane nee ngakula nyia moale nee enleanle kpale. Kakula biala, saa begyale ɔ nli anzɛɛ beangya ɔ nli na beawo na beawo ye o, ɔkɔ ke benea ye anzɛɛ besinza ye ke mɔkɔ ɔfɛta la.

Edwekɛkpɔkɛ 26

1. Sonla biala le adenle sukoo nwoma. Ɔnle ke betua nwomazukoale nwo kake biala, ɔkɔ wɔ mɔlebebo nwomazukoale deɛ ne anwo. Ɔkɔ ke mɔlebebo nwomazukoale ne ye nhye maa kakula biala. Ɔkɔ ke menli nyia adenle sukoo mbulale nee milahyinli nee gyima nwo nwoma. Eza noko awie biala mɔkɔ ɔ mɔdenle la kola sukoo nwoma kpole.

2. Ɔkɔ ke nwomazukoale maa awie biala tenlabelɛ nu ye kpale na ɔmaa sonla nwo adenlenyianle nee ye atianwolile ne mɔ enilile gyinla kpundii. Ɔkɔ ke nwomazukoale maa ndelebebo, bɛ kunlu elile nee agɔnwoleyele ba maanle maanle avinli, menli anzɛɛ asɔne asɔne avinli na ɔboa ɔmaa Maamgbole Koyele gyima ne mɔkɔ ɔledi mɔkɔ ɔfale anzondwole nwo la di munli.

3. Awovolɛma le adenle ke bɛmaa bɛ mra sukoo nwoma mɔkɔ bekulo ke bɛ mra ne mɔ sukoo la.

Edwεεεkpεε 27

1. Sonla biala le adenle ke ɔdaye ɔye maandee nyeele biala mɔɔ beye wɔ maanle anzeε sua ne azo la bie, na eza ɔnyia ninyene edolɔle nee abɔdeε nwo nrelebe nwo anyuhɔle nvasoe ne mɔ bie.

2. Sonla biala le adenle ke ɔnyia debie mɔɔ ɔkehεle mɔɔ fale abɔdeε nwo nrelebe, nwoma anzeε debie mɔɔ ɔkedolɔ la anwo baneɔle.

Edwεεεkpεε 28

Sonla biala le adenle ke ɔ nee menli nee maanle maanle nu amra di ngitanwo amaa yeanyia adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ mɔɔ wɔ Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobɔle εhye anu la nwo nvasoe kpale.

Edwεεεkpεε 29

1. Sonla biala le gyima ye fa maa ye menli mɔɔ ɔwɔ be avinli la amaa ɔlua zo yeahola yeanyia anyuhɔle anzeε yeali munli.

2. Saa sonla biala fa ye adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ aye gyima a, εnee ɔngile ke ɔle adenle ɔbulu mela zo; ɔwɔ ke ɔdi ɔ gɔnwɔ mɔ adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ eni na ɔwɔ ye εbela ke mɔɔ maanle ne mɔɔ ɔwɔ nu la mela ne mɔ mɔɔ fale benwonilile, anzondwolε nee ye boeyεle ne se la.

3. Onle ke bedua adenlenyianle nee atianwolile εhye mɔ azo beye ninyene mɔɔ ɔtietia anzeε ɔbulu bodane nee ndenle ne mɔ mɔɔ Maamgbolε Koyεle ne εhyehye εdo εke la azo.

Edwεεεkpεε 30

Debie biala mɔɔ wɔ Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobɔle εhye anu la εngyi εke ne εmmaa maanle ko, anzeε menli ekpunli ko anzeε sonla ko angome mɔɔ ɔmaa ye adenle ɔye debie ɔsekye adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ mɔɔ behyehye bedo εke ne la a.
